

УДК 657.6

Саченко С.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту, ревізії та аналізу
Тернопільського національного економічного університету

Черешнюк О.М.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри аудиту, ревізії та аналізу
Тернопільського національного економічного університету

ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ВЗАЄМВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВА ЗІ СПОЖИВАЧАМИ

ECONOMIC EXPERTISE RELATIONS OF THE ENTERPRISE WITH CONSUMERS

АНОТАЦІЯ

У статті визначено, що розбалансованість господарських відносин зі споживачами, економічні порушення і злочинність можуть бути вирішені шляхом проведення економічної експертизи. Визначено пріоритетні завдання дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності розрахунків з покупцями та замовниками під час проведення економічної експертизи. Доведено, що внутрішній контроль підприємства, інтегрований в основну діяльність, стає джерелом автоматизованого виявлення помилок та порушень, яких можна усунути оперативно, без завдання шкоди споживачам, а також уникнувши законодавчого покарання.

Ключові слова: економічна експертиза, споживачі, реалізація товарів, робіт і послуг.

АННОТАЦИЯ

В статье определено, что разбалансированность хозяйственных отношений с потребителями, экономические нарушения и преступность могут быть решены путем проведения экономической экспертизы. Определены приоритетные задачи исследования документов бухгалтерского, налогового учета и отчетности расчетов с покупателями и заказчиками при проведении экономической экспертизы. Доказано, что внутренний контроль предприятия, интегрированный в основную деятельность, становится источником автоматизированного выявления ошибок и нарушений, которые можно устранить оперативно, без ущерба потребителям, а также избежав законодательного наказания.

Ключевые слова: экономическая экспертиза, потребители, реализация товаров, работ и услуг.

ANNOTATION

Imbalance of economic relations with consumers, frequency of changes in legislation on taxation, economic violations and crime that can be solved through economic expert analysis in the article. The article defines the priority tasks of studying accounting documents, fiscal accounting and reporting of settlements with buyers and customers during the economic expert analysis conducting. It is proved that the internal control of the enterprise is integrated into the main activity becomes a source of automated detection of errors and violations which can be eliminated promptly, not causing any harm to consumers and avoiding legal punishment.

Key words: economic examination, consumers, sale of goods, works and services.

Постановка проблеми. Одним з важливих пріоритетів вітчизняних підприємств є втримання конкурентних позицій на ринку товарів, робіт і послуг, адже саме від реалізації їх операційної діяльності залежать отримання доходу та забезпечення подальшого функціонування. Проте інколи господарюючі суб'єкти не приді-

ляють належної уваги маркетингу, інформаційним та інноваційним технологіям, що впливає на якість кінцевого продукту та на взаємовідносини зі споживачами. Внаслідок отримання продукції, товарів, робіт чи послуг неналежної якості виникає непогашена дебіторська заборгованість. Актуальна потреба у реформуванні соціально-економічних відносин на макро- та макрорівнях актуалізує потребу використання інституту незалежних фахових знань. Серед них вагоме місце відводиться інституту економічної експертизи як специфічної форми фінансово-господарського контролю, дієвого інструмента підготовки та прийняття управлінських рішень на різних рівнях [1, с. 173].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методологічні та прикладні аспекти проведення економічної експертизи діяльності підприємств стали доробком відомих вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, теоретичні основи у свої працях досліджували І.Д. Голяш, Д.О. Грицишен, М.О. Данилюк, О.О. Ковальчук, М.Д. Корінько, І.В. Перезовова, С.Р. Романів, С.І. Саченко, В.А. Єрмоленко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак економічна експертиза окремих напрямів діяльності залишається маловивченою, що зумовлює об'єктивну необхідність дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною метою статті є відображення методики проведення економічної експертизи розрахунків з покупцями й замовниками; визначення особливостей проведення економічної експертизи взаємовідносин зі споживачами; позиціонування економічної експертизи як пріоритетної форми фінансово-господарського контролю на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація сталого розвитку вітчизняної економіки та виробничо-технологічної активності підприємств з використанням інноваційних технологій має здійснюватись з метою задоволення підприємницьких очікувань, суспільних

і соціальних потреб. Проте ці процеси ускладнюються економічною дестабілізацією, розбалансованістю господарських відносин зі споживачами, частотою зміни законодавства щодо оподаткування, економічними порушеннями і злочинністю тощо.

Соціально-економічні та політичні перетворення, які відбуваються в нашій країні, розвиток ринкових відносин, свобода підприємництва, конкуренція товаровиробників сприяють насиченню ринку товарами як вітчизняного, так й іноземного виробництва, збільшенню обсягу споживання і можливості більш широкого вибору товарів (робіт, послуг). Ці процеси супроводжуються наповненням споживчого ринку товарами та послугами неналежної якості, а також такими, що не відповідають повною мірою потребам і вимогам споживачів [2].

Економічна експертиза спрямована на вивчення діяльності фінансово-економічного характеру, включає в себе перевірку документів бухгалтерського, податкового обліку а також дослідження кредитної діяльності. Проведення економічної експертизи взаємовідносин підприємства зі споживачами виникає за необхідності виявлення реального фінансового стану підприємства, виявлення правопорушень під час реалізації взаємодії зі споживачами, помилок в процесі ведення обліку розрахунків з покупцями і замовниками, невиконання договірних відносин, ухилення від сплати податків, дослі-

дження причин виникнення кредиторської або дебіторської заборгованості тощо.

У сучасний період насичення вітчизняних ринків, зниження їх темпів зростання, стабілізації ринкової ситуації та збільшення якості конкуренції підприємства, які не матимуть дієвої системи управління взаємовідносинами зі споживачами або не зуміють забезпечити необхідну кількість постійних споживачів, втрачатимуть ринкові позиції [3, с. 75]. Тому в процесі проведення економічної експертизи взаємовідносин підприємства зі споживачами аналізується виробнича, фінансово-економічна, маркетингова та логістична діяльність.

Як вид дослідницької, аналітичної та прогностичної діяльності сучасний етап розвитку економічної експертизи поза рамками процесу судочинства здійснюється в двох основних формах:

- як елемент (стадія) процесу управління – внутрішньовідомча, корпоративна, внутрішня експертиза;
- як вид консалтингової діяльності – незалежна (комерційна, замовна) зовнішня експертиза, що здійснюється незалежними експертами [4].

Сучасне становище економіки зумовлює, з одного боку, розвиток взаємного зв'язку експертної економічної діяльності, тобто залучення спеціальних пізнавань у сферу експертного дослідження доказів, з іншого боку, прагнення і зусилля науки на створення організованої

Рис. 1. Послідовність проведення економічної експертизи розрахунків зі споживачами

системи теоретичних положень незалежної економічної експертизи, спираючись на які, економіко-експертна практика може отримати свій подальший позитивний розвиток [5, с. 99].

Дослідження роботи підприємства і особливостей взаємовідносин з покупцями та замовниками дали можливість сформулювати послідовність проведення економічної експертизи розрахунків зі споживачами (рис. 1).

Такий алгоритм дій має на меті забезпечення спостереження за достовірністю облікової та звітної інформації, правильністю пред'явлення претензій і вчасністю їх погашення, дотриманням розрахунково-платіжної дисципліни на рівні її впливу на платоспроможність підприємства.

Економічна експертиза взаємовідносин зі споживачами передбачає проведення досліджень фінансово-економічних дій, пов'язаних з реалізацією готової продукції, товарів, виконання робіт і надання послуг, а саме проведення товарознавчої експертизи та оцінки якості надання послуг і виконання робіт. Товарознавча експертиза – це напрям, що дає змогу проаналізувати технічний стан або визначити вартість різних товарів чи обладнання.

Головними завданнями дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності під час проведення економічної експертизи є:

- визначення документальної обґрунтованості розміру сум розрахунку зі споживачами, нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду і місця їх утворення;

- документальна обґрунтованість оформлення операцій отримання, відповідного зберігання, виготовлення і реалізації товарно-матеріальних цінностей згідно з нормами, що забезпечують максимальне збереження властивостей;

- визначення документальної обґрунтованості відображення в обліку грошових коштів, отриманих від споживачів;

- встановлення документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати працівникам, які забезпечують реалізацію взаємовідносин зі споживачами (менеджери, логістичний відділ, робітники);

- встановлення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку валового доходу та валових витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток;

- відображення відповідності чинному законодавству, відображеного в податковому обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість;

- встановлення недоліків в організації управлінського обліку та контролю, які впливають на завдання матеріальних збитків та передбачення заходів щодо їх своєчасного виявлення й усунення;

- визначення екологічних норм реалізації готової продукції, товарів, виконання робіт і надання послуг, а також перевірка відповідності їх виконання на основі облікової інформації;

- визначення норм якості продукції та упакування, відповідність чинним нормам щодо якості та встановлення причин її втрати;

- звірка готівкових та безготівкових розрахункових операцій, здійснених через відділення банків, відділення «УкрПошти», розрахункові центри та термінали самообслуговування платіжів.

І. Перезова зазначає, що економічна експертиза, безумовно, є формою реалізації фінансово-господарського контролю та ініціюється з метою боротьби з економічною та податковою злочинністю. Доцільність її використання є доведеною реальністю для дослідження й оцінки діяльності окремих підприємств, їх окремих підрозділів, а також управлінських систем щодо їх відповідності законодавчо-нормативним та регуляторним аспектам. Застосування концепту «економічна експертиза» в процесі фінансового контролю є одним з ланок його застосування на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки [6]. Джерелом законодавчої інформації для здійснення контролю взаємовідносин підприємства зі споживачами є Закон України «Про захист прав споживачів» [7]. Він врегулює відносини між споживачами товарів, робіт, послуг та їх виробниками чи продавцями з метою якісного виконання своїх зобов'язань. Практичний контроль реалізації цього Закону здійснює Відділ контролю реалізації товарів, робіт та послуг територіального розміщення.

Водночас якщо внутрішній контроль підприємства інтегрований в основну діяльність, то він стає джерелом автоматизованого виявлення помилок та порушень, яких можна усунути оперативно, без завдання шкоди споживачам, а також уникнувши законодавчого покарання.

Вітчизняні науковці О. Волковицька та С. Болтач пропонують застосовувати типову послідовність контрольних процедур розрахунків з покупцями та замовниками з метою вдосконалення та спрощення роботи контрольного відділу [8]. Отже, основними завданнями контролюючих відділів сучасних підприємств є:

- 1) зіставлення даних Головної книги із залишками в облікових регістрах;

- 2) перевірка наявності актів і відповідності їх даним аналітичного та синтетичного обліку;

- 3) розподіл дебіторів підприємства на малі, середні та великі, а також градація взаємовідносин;

- 4) створення та спрямування запитів до споживачів та організацій, приймаючих оплату на підтвердження заборгованості;

- 5) перевірка наявності договорів та їхньої реєстрації у спеціальному журналі;

- 6) перевірка розрахунків з використанням векселів;

- 7) спрямування запитів покупцям на предмет підтвердження ними видачі векселів;

8) перевірка товарообмінних операцій;

9) проведення перевірки результатів інвентаризації залишку товарів на складах;

10) перевірка обґрунтованості списання дебіторської заборгованості на витрати;

11) перевірка правильності відображення та повноти інформації щодо дебіторської заборгованості у балансі, звіті про фінансові результати, звіті про рух грошових коштів та у примітках до річної фінансової звітності.

Таким чином, виявлення скоєних вітчизняними підприємствами економічних порушень можна виявити, застосовуючи слідоутворчу функцію облікової діяльності, а саме простежити правильне відображення даних від первинних документів до їх кінцевого місця призначення. Проведення економічної експертизи взаємовідносин зі споживачами передбачає дослідження обліково-аналітичної інформації про господарську діяльність окремого суб'єкта господарювання на основі даних бухгалтерського, управлінського, податкового обліку, звітності, кредитних історій та інших документів, які засвідчують факти реалізації готової продукції, товарів, виконання робіт і надання послуг.

В процесі проведення експертного дослідження створюється окремий масив інформації про виявлені невідповідності нормам законодавчо-методичних актів, документальне підтвердження господарських операцій. Окрім цього, під час проведення експертизи розрахунків зі споживачами можуть бути виявлені нові факти, обставини, що матимуть суттєвий вплив на застосування з коригуванням контрольних впливів за результатами експертизи.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що економічна експертиза як специфічна форма фінансово-господарського контролю є дієвим інструментом підготовки та прийняття управлінських рішень на різних рівнях і джерелом врегулювання господарських відносин зі споживачами. Економічна експертиза спрямована на вивчення діяльності фінансово-економічного характеру, має на меті забезпечення спостереження за достовірністю облікової та звітної інформації, правильністю пред'явлення претензій і вчасністю їх погашення, дотриманням

розрахунково-платіжної дисципліни на рівні її впливу на платоспроможність підприємства.

Внутрішній контроль підприємства, інтегрований в основну діяльність, стає джерелом автоматизованого виявлення помилок та порушень, яких можна усунути оперативним, без завдання шкоди споживачам, а також уникнувши законодавчого покарання. Позиціонування економічної експертизи як пріоритетної форми фінансово-господарського контролю на вітчизняних підприємствах сприятиме уникненню порушень якості реалізованих товарів, робіт чи послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Данилюк М. Економічна експертиза: наукові засади та практичне використання / М. Данилюк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2015. – Вип. 4. – С. 173-175.
2. Судова практика з розгляду цивільних справ про захист прав споживачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0006700-13>
3. Язвінська Н. Аудит взаємовідносин підприємства зі споживачами – важлива складова формування міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних підприємств / Н. Язвінська, Н. Боклан // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economy.kpi.ua/files/files/39_kpi_2009.pdf
4. Власова Т. Соціальна експертиза: [уч. пособ.] / Т. Власова, М. Суццинская. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2009. – 152 с.
5. Перевозова І. Економічна експертиза як специфічна галузь знань / І. Перевозова // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 3. – С. 97-105.
6. Перевозова І. Економічна експертиза як пріоритетна форма фінансового контролю на підприємствах нафтогазової галузі України при вирішенні питань стосовно проведення природоохоронних заходів / І. Перевозова // Економіст. – 2013. – № 7. – С. 54-55.
7. Про захист прав споживачів: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
8. Волковицька О. Формування системи внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками / О. Волковицька, С. Болтач // Ефективна економіка. – 2014. – № 12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3613>